نەگىزگى ساتى دىستەرى

قۇرىلعىلى اۋىل شارۋاشىلىعى علىم ـ تەحنىكاسى جولىققاندا وڭتۇستىك شىنجياڭداعى زەردەلى جىلجايلارعا كۆز جىبەرەيىك

□ انار بۇلت \ شىنجياڭ گازەتىنىڭ ئەتىلشىسى يۇي جياڭيان

قاي ۋاقىتتا تىڭايتقىش بەرۋ كەرەك؟ قاي ۋاقىتتا سۋارۋ كەرەك؟ مۇنىڭ جاۋابىن قول تەلەفونىڭ شاعىن باعدارلاماسىنان تابۋعا بولادى. جۇڭگو علىم اكادەمياسى شىنجياڭ بولىمشەسى قاراقاش اۋدانى جاقانباق اۋىلى ايماق قىستاعىندا زەردەلى جىلجايدا ەگىن ەگىپ، قول تەلەفون شاعىن باعدارلاماسى ارقىلى جەمىس ـ جىدەك، كوكونىس ەگۇدى الستان مەڭگەرىپ، اۋىل شارۋاشىلىعىنىڭ اناعۇرلىم وسىزاماندانۋىنا، اناعۇرلىم قولايلى بولۇنۋنا مۇمكىندىك جاسادى.

ايماق قىستاعى قاراقاش اۋدانى قالاشعىنان شامامەن 10 كيلومەتر قاشىقتىقتا، قىستاقتا 175 جىلجاي بار، وندا جىلدار بويى جەمىس ـ جىدەك، كوكونىس ەگىلەدى. شارۋالاردىڭ ەگىمشىلىك تەحنىكاسىن جوعارىلاتۋ ۇشىن بيىل جۇڭگو علىم اكادەمياسى شىنجياڭ بولىمشەسى 12 جىلجايدى زەردەلى جىلجايعا وزگەرتتى. علىم ـ تەحنىكا قىزمەتكەرلەرى جىلجايعا كوپ ەتۇرلى قورشاعان ورتا كوبەيتكىش سەۋسورىن ورناتۋ ارقىلى جارىق، جىلۋ ورتاسى، توپىراقتىڭ ىلعالدىعى سياقتى ينفورماتسيالاردى دەر كەزىندە شاعىن باعدارلاماعا جەتكىزەدى. وسىلاي بولعاندا السىنا وترسا دا ماماندارداڭ جەتىلجاي جاعدايىن كەز كەلگەن ۋاقىتتا، كەز كەلگەن جەردە ۇعىنىپ، يگەرۋدە، جىلجايدا جەمىس ـ جىدەك، كوكونىس ەگۇگە قاشقىتان جەتەكشىلىك ەتۋىنە بولادى.

10 ـ ايدىڭ 5 ـ كۇنى جەمىس ـ جىدەك جىلجايىنا باس سۇققاندا ئەتىلشى مۇڭگۇا اعاشىنىڭ جەمىس بەرگەنىن، بالى جانە شيەنىڭ ئوسۋ جاعدايىنىڭ دا جاندى جادىراتارلىقتاي ەكەنىن كوردى. "ەكى زەردەلى جىلجايدا ەرەكشە جەمىس ـ جىدەك ەگىلەدى، بۇل يانۋۋ جەمىسى، بايشياڭ جەمىسى سياقتى 10 نەشە ئەتۇردى قامتيدى"، ـ دەدى جۇڭگو علىم اكادەمياسى شىنجياڭ ەكولوگيا جانە جاعرافيا زەرتتەۋ ورنىنىڭ وسىمدىكتەر قورەك علىمى دوكتورى ۋاڭ پيڭ.

ايماق قىستاعىنداعى جىلجاي قاراقاش اۋدانى كورىنىس تاماشالاۋ داڭعەلىنىڭ بويىنا ورنالاسقان، قالا ـ قالاشىق تۇرعىندارىن جىلجايعا كەلىپ جەمىس ـ جىدەك تەرۋگە، اۋىل ـ قىستاق سايالىتىن دامىتۋعا باۋراۋ ۇشىن، جۇڭگو علىم اكادەمياسى شىنجياڭ بولىمشەسى جىلجايدىڭ الدىنا كۇلگىن ەتۇستى قامشى ئشوپ ەكتى، بۇل گۇل جارتى جىلعا دەيىن گۇل اشپ تۇرادى، السىتان قاراعاندا جۇپار شوپكە ۇقسايدى، كوپتەگەن عاشقتاردى وسىندا كەلىپ سۇرەتكە تۇسۋگە باۋرايدى.

قامشى شوپپەن ىرگەلەس ەكى زەردەلى جىلجايدا بيىك سورەلەرگە بۇلدىرگەن ەگىلگەن، قازىر بۇلدىرگەن اندىزداپ اق ەتۇستى گۇل اشا باستادى، مەجەمەن 12 ـ ايدا بۇلدىرگەننىڭ الدى جەمىس بەرىپ، قىس ماۋسىمىندا بۇلدىرگەن تەرە كەلگەندەردى قارسى الاتىن بولادى.

ىستىق بەلدەۋ ەرەكشە جەمىس ـ جىدەكتەرىن ەگۇدەن سىرت، ماماندار زەردەلى جىلجايدا كوكتەمدە ەرتە پىسىپ جانە كۇزدە جاي پىسىپ كوكونىستەردى، سوندای ـ اق بال قاۋىن، سارى قاربىز سياقتىلاردى سناق رەتىندە ەكتى.

"ماماندار زەردەلى جىلجايدا كۇزگى جاي پىسىپ پاميدور ەكتى، ئبىر مۇ جەردەن 7 تونناعا ينالاسىندا ئونىم الۋعا بولادى، بۇل باسقا جىلجايلاردىڭ ئونىم مولشەرىنەن 20% جوعارى"، ماماندار ەككەن پاميدوردىڭ ئارى ۇلكەن، ئارى ئتاتتى، ئارى ئونىمىنىڭ جوعارى ەكەنىن كورگەن قىستاق تۇرعىنى بۇحاديشا ابدوللا بۇعان قاتتى قىزىعىپ، ئار كۇنى ماماندارداڭ سوڭىنان قالماي ىلەسە ئجۇرىپ علىم ـ تەحنىكا ۇيرەندى.

اۋىل ـ قىستاقتى گۇلدەندىرۋدى اتقارۋدا كاسىپ سالاسى نەگىز سانالادى، كوكونىس جىلجايى ايماق قىستاعىنىڭ ئتۇيىندى كاسىپ سالاسى. جەمىس ـ جىدەك، كوكونىس جىلجايىنان سىرت، بيىل جۇڭگو علىم اكادەمياسى شىنجياڭ بولىمشەسى قارا قاش اۋدانىمەن سەلبەسپ، قۇرىلعىلى اۋىل شارۋاشىلىعىنىڭ ساپاسىن جوعارىلاتىپ، ونىمدىلىگىن ارتتىرۋدان ۇلگى كورسەتۋ ينجەنەرياسىن اتقارىپ، قىستاقتان 32 جىلجايدى جالعا الىپ ەكتى. "ماماندار ۇجىمى ۇلگى كورسەتىپ ەگۇ ارقىلى ايماق قىستاعىنىڭ ەرەكشە كاسىپ سالاسىن دامىتۋ جولىن كەڭەيتپەكشى، سونىمەن بىرگە قىستاقتىڭ كوللەكتيۋ شارۋاشىلىق كىرىسىن ارتتىرۋعا جاڭا جول اشپاقشى"، ـ دەدى جۇڭگو علىم اكادەمياسى شىنجياڭ بولىمشەسىنىڭ قىستاقتا تۇراتىن قىزمەت اتەرەتىنىڭ باس جەتەكشىسى، ايماق قىستاعىندا تۇراتىن ئبىرىنشى شۇجي لىۋ في.

"ونەرلى ماماندار ارمانعا قۇلاش ۇرعان شارۋالارعا جولىققاندا، علىم ـ تەحنىكا قۇنارلى اتىزعا جولىققاندا، اۋىل شارۋاشىلىق ئوندىرىسىنىڭ بەت ـ بەيناسى وزگەرىپ، شارۋالاردىڭ كىرىسى ماندىق جاقتان جوعارىلادى، اۋىلداستارداڭ بايۋىندا تاعى ئبىر علىم ـ تەحنىكا' سارا' جولى كوبەيدى"، ـ دەدى ايماق قىستاعى قىستاق تۇرعىندار كوميتەتىنىڭ مەڭگەرۋشىسى نۇرمامەت تۇراماەت.

الما قىزاردى

10 ـ ايدىڭ 23 ـ كۇنى سايالىتشىلار اقسۋ ايماعى فىڭچىيگۇان جەمىس ـ جىدەك شارۋالار كاسىپتىك سەلبەستىك كووپەراتيۋىنىڭ جەمىس باعىندا الما ۇزۋدە. سول كۇنى اقسۋ ايماعىنىڭ تۇڭعىش كەزەكتى الما ماداەنيەت ـ سايالىت ماراسىنى جانە جەمىس ئۇزۋ ماۋسىمى قيمىلى اقسۋ قالاسىندا باستالدى. قيمىل كەزىندە اۋىل شارۋاشىلىق قوسىمشا ونىمدەرى كورمەسى، بۇقارالىق ادەبيەت ـ كوركەمونەر كورمەسى سياقتى جەلىلەس قيمىلدار وتكىزىلدى. □ سۋرەتتى انار بۇلت \ شىنجياڭ گازەتىنىڭ ئەتىلشىسى جوۋ پىڭ تۇسىرگەن

كاسىپ سالاسى ورلەۋى

جاراقسىزدى اسىلعا ينالدىردى، اعاش كومىر ونىمدەرىنە تاپسىرىس تولاستامادى

□ انار بۇلت \ شىنجياڭ گازەتىنىڭ ئەتىلشىسى جاڭ جىلي

قوڭىر كۆز مەزگىلى، ياركەن وزەنى ابىندايى ياركەن اۋدانىندا قىراۋ تۇسە باستادى. لي دياڭ جانە جۇمىسشىلار قۇمدانىدى قورعاپ، جاراقسىز اعاش ماتەريالدارى مەن جەمىس اعاش بۇتاقتارىن كۇيدىرىپ اعاش كومىرىنە ينالدىردى.

سىچۋان اكسەنتىندە سويلەيتىن لي دەياڭنىڭ ياركەن اۋدانى باشكەنت قالاشعى مەيگۇان قىستاعىندا تۇرمىس كەشىرگەننە تالاي جىل بولدى. 10 جىلدىڭ الدىندا ول قىستاقتا جۇپىنى ئبىر تاقتاي زاۋودىن سالىپ، قىستاقتاعى جانە توڭىرەكتەگى اۋىل ـ قىستاقتاعى اۋىلداستارداڭ ۇيىن، قوراسىن سالىپ، ئۇي جيھازدارىن جاسادى، بۇل اراعا كەلىپ اعاش ارالاۋ وتە قولايلى. بارلىق وتباسىنىڭ بەيقۇت ۇيگە كوشىپ كىرۋىنە ىلەسە، ۇيلەردە كوبىنەسە وسىزاماندانعان ۇي جيھازدارى ورنالاستىرىلاتىندىقتان، لي دياڭ كاسىبىن جاڭالاۋدى ۇيعاردى.

"اعاش ارالاۋ زاۋودىندا ۇيىلىپ قالعان قيىندى ماتەريالدار وتە كوپ، جەمىس باقشاسىندا ۋار جىلى قىرۋار اعاش بۇتاقتارى بۇتالادى، بۇل قيىندى ماتەريالدار مەن اعاش بۇتاقتارى جەر يەلەۋمەن بىرگە، ئورت اپاتىن تۋدىرۋ كومەسكى قاتەرى دە بار. انحۇيدىڭ لىۋ ـ ان قالاسىندىعى مەحانيزمدىك اعاش كومىر كاسىپ سالاسىنىڭ جاقسى دەستەلگەننىن ەستىپ، 2019 ـ جىلى بارىپ تەكسەرۋ جۇرگىزدىم"، ـ دەپ 10 ـ ايدىڭ 15 ـ كۇنى لي دياڭ اعاش كومىر جاساۋدى ۇيعارعان العاشقى ماقساتىن تىلگە الدى.

جاراقسىز اعاش ماتەريالدارى مەن جەمىس اعاش بۇتاقتارىن جۇان ـ جىڭشكەلىگى بىركەلكى كومىر ئونىمى ەتىپ وڭدەپ شىعۋ وڭاي شارۋا ەمەس. لي دياڭ جابدىق ەنگىزىپ، قۇمدان سالىپ، جاراقسىز ماتەريالداردى تالقاندىپ، جىلۋ قىسىمى جابدىعىمەن كومىر تاياقشاسىن قالىپتاستىرىپ، ونان قالىپتاسقان كومىر تاياقشاسىن قۇمدانعا سالىپ ورتەپ جاسايدى. "كومىر تاياقشاسىن جاقسى جاساماساڭ، كۇيدىرىپ شىققان كومىر دە جاقسى بولمايدى. جاقسى كومىر تاياقشاسىن ماشينا تيەسەڭ دە مىجىلىپ بۇلىنبەيدى، سوندىقتان كۇيدىرۋدەن ىلگەرگى ئارقايسى بۇرىن وتە ماڭىزدى"، ـ دەدى لي دياڭ.

ئبىر پەش اعاش كومىر كۇيدىرۋگە 5 ــ 7 كۇن ۋاقىت كەتەدى، قۇمداننىڭ اۋزىن بىتەپ تەمپەراتۇرانى جوعارىلاتقاننان كەيىن، قۇمداننىڭ توبەسىندەگى تەرموەتر ارقىلى عانا وت جاعدايىن مەڭگەرۋگە بولادى. لي دياڭ 2 ايدان استام ۋاقىت ىزدەنىپ، اقىرى كۇيدىرۋ تەحنىكاسىن يگەرىپ الدى، كۇيدىرىپ جاساعان كومىردى ئۇرىمجى سياقتى جەرلەرگە توقتاۋسىز ساتادى. قىستاق تۇرعندارى لي دياڭنىڭ جاراقسىزدى اسىلعا ينالدىرعانىن كورگەننەن كەيىن، كەيبىر جاستار قىزىعىپ وعان شاكىرت بولدى، ولار ەسىك الدىندا جۇمىستانۇمەن بىرگە، تاعى ئبىر ونەر ۇيرەنىپ الدى.

2019 ـ جىلى قىستاق "ەكى كومىتەتىنىڭ" كومەگىندە، لي دياڭ باستاماشى بولىپ ياركەن اۋدانى دىسىن اعاش ماتەريالدارىن مانەرلەۋ شارۋالار كاسىپتىك سەلبەستىك كووپەراتيۋىن قۇرادى. سەلبەستىك كووپەراتيۋى 28 قۇمدان سالىپ، جىلىنا شامامەن 100 تونناعا اعاش كومىر ئوندىرىپ، قىستاقتان جانە توڭىرەكتەگى قىستاقتان 20 نەشە جاستى جۇمىستاندىرۋعا باستاماشىلدىق دىستەدى. باشكەنت قالاشعى تەرەكاچال قىستاعىنان كەلگەن احمەت قاسىم بىلاي دەدى: قازىر اينا 4000 يۇان ەڭبەكاقى الامىن، تەحنىكانى تولىق يگەرگەننەن كەيىن، اينا 6000 يۇان الاتىن بولامىن.

سەلبەستىك كووپەراتيۋى وندىرگەن جەمىس اعاشى كومىرى مەن مەحانيزمدىك كومىردى جاققاندا ئتۇتىنسىز، ئىسسىز بولماعاندىقتان، قاقتالعان ۇيرەك، كاۋاپ نەمەسە وتتىقتى قازان اسىن پىسىرۋعا جانار زات ەتۋ ئۇشىن اسحانالار مەن وتباسىلار تاپسىرىس بەرىپ ساتىپ الاتىن بولدى، اعاش كومىر ۇنتاعىن ماسا قىرعىش مانەرلەۋ زاۋودى الىپ كومىر ۇنتاعى شيكىزاتى ەتەدى. جەر ـ جەردىڭ اس ـ سۋ كاسىبىنىڭ دامۋىنا جانە ادامداردىڭ قورشاعان ورتا تانىمىنىڭ ۇزدىكسىز كۇشەيۋىنە بىلەسە، سەلبەستىك كووپەراتيۋىنىڭ شىنجياڭنان سىرت جەرلەردەن قابىلداعان تاپسىرىستارى دا كوبەيە ئتۇستى.

ئتىلشىنىڭ ۇعىسۋىنشا، ياركەن اۋدانىنىڭ كوپتەگەن اۋىل ـ قىستاعىندا اعاش ارالاۋ زاۋودى بار، جەمىس ورمانى باعمىشىلىعىنىڭ كولەمى ئبىر ميللىيون 360 مىڭ مۋ جەرگە جەتكەن، اعاش كومىر جاساۋعا پايدالانىلاتىن شيكىزات وتە جەتكىلىكتى ەكەن. قازىر باسقا كەيبىر اعاش ارالاۋ زاۋودتارى دا جاراقسىز اعاش ماتەريالدارى مەن جەمىس اعاش بۇتاقتارىن كۇيدىرىپ اعاش كومىرىنە ينالدىرۋدى سناق ەتىپ وتىر، اعاش كومىر مانەرلەۋ سول جەردەگى جاڭادان گۇلدەنگەن كاسىپ سالاسىنا ينالۋدا.

بيىل لي دياڭنىڭ ۇلى لي جۇنگاۋ داشۋە بىترگەننەن كەيىن، اۋىلنا قايتىپ اكەسىنىڭ شارۋاشىلىق قۇرۋىنا كومەكتەستى، ول قىستاقتا وندىرىلگەن اعاش كومىردى ايگىلى مارکاعا ينالدىرۋدى، اۋىلىنداعى ئتىپتى دە كوپ شارۋالاردىڭ كىرىسىن ارتتىرۋدى ئۇمىت ەتتى. "ئبىز ئوندىرىس كولەمىن ۇزدىكسىز كەڭەيتۋمەن بىرگە، تەحنىكانىڭ دارەجەسىن جوعارىلاتۋ ارقىلى الۋان ئتۇرلى ونىمدەردى زەرتتەپ اشىپ، جاسىل، ورتانى قورعايتىن، قولدانۋعا قولايلى اعاش كومىردى سان مىڭداعان وتباسىلارىنا جەتكىزەمىز"، ـ دەدى لي جۇنگاۋ.

وڭتۇستىك شىنجياڭدا دا سالمون بالىعى باعىلدى

انار بۇلت \ شىنجياڭ گازەتىنىڭ ئەتىلشىسى **يۇي جياڭيان** 10 ـ ايدىڭ 24 ـ كۇنى ئۇشتۇرپاننان حابارلايدى. شىنجياڭدا سولتۇستىك شىنجياڭداعى نىلقى اۋدانى مەن اراسان اۋدانىندا سالمون بالىعى باعىلۋدان سىرت، وڭتۇستىك شىنجياڭداعى ئۇشتۇرپان اۋدانىندا دا سالمون بالىعى باعىلدى.

10 ـ ايدىڭ 21 ـ كۇنى ئتىلشى ئۇشتۇرپان اۋدانى وتباسى اۋىلى سارارال قىستاعىندا سۋى تۇپ ـ تۇنىق، ۇزىنشاق كولشىكتەن توپ ـ توپ سالمون بالىعىن كوردى. باقتاشى ئبىر ۇىس جەم شاشقاننان كەيىن، سالمون بالقتارى تالاسا ـ تارماسا جەدى.

وتباسى اۋىلى توشقان وزەننەن جاقىن بولعاندىقتان، وزەننەن جىلستاپ اعىپ كەلگەن سۋ ۇزىنشاق كولشىككە باياۋ اعىپ كىرەدى. مۇنداعى 24 ۇزىنشاق كولشىكتىڭ ئبىر بولىگىنە سالمون بالىعى، ەندى ئبىر بولىگىنە بەكىرە وسىرىلگەن. "سۋ تەمپەراتۇراسى جىل بويى 8 ــ 16 سەلتسي گرادۋس ارالعاندا، سۋىق سۋ بالىعىن وسىرۋگە باپ كەلەدى". ئۇشتۇرپان اۋدانى وتباسى اۋىلدىق پارتكومىنىڭ ورىنباسار شۇجيى جياڭ پىڭفي بىلاي دەدى: قازىر وسى اۋىلدا باعىلعان سالمون بالىعى ئۇرىمجى، شاڭحاي، گۋاڭجوۋ، چىڭدۋ سياقتى جەرلەرگە ساتىلىپ جاتىر.

سالمون بالىعىن باعاتىن كاسىپورىن ــ ئۇشتۇرپان اۋدانى جۇندىك بالىق شارۋاشىلىعىن ورىكەندەتۋ شەكتى جاۋاپكەرشىلىك سەرىكتەستىگى، بۇل سەرىكتەستىك 2018 ـ جىلدان باستاپ وتباسى اۋىلىنداعى ۇزىنشاق كولشىكتە سالمون بالىعىن سناق رەتىندە وسىرە باستاعان بولاتىن، 2021 ـ جىلدان كەيىن سالمون بالىعى ىركەس ـ تىركەس بالىعاندا 4 تونناعا سالمون بالىعىن باعۋعا بولادى. 10 ـ ايدىڭ 21 ـ كۇنى 30 نەشە جۇمىسشى ۇزىنشاق كولشىكتەگى قىرىشقا تاستاردى تازالادى، جاڭادان سالىنعان ۇزىنشاق كولشىك پايدالانۋعا بەرىلگەننەن كەيىن، جىلىنا 440 تونناعا سالمون بالىعىن وسىرۋگە، جىلدىق ئونىم قۇنىن 30 ميللىيون يۇانعا جەتكىزۋگە بولادى.

سۋىق سۋ بالىعىن باعۋداعى تاماشا بولاشاقتى كوزدەگەن وتباسى اۋدانى سۋىق سۋ بالىعىن باعۋ كاسىپ سالاسى جوباسىن جاساپ، 450 مۋلىق باعىمشىلىق اۋماعىن قۇرىپ، سالمون بالىعى، بەكىرە، الابۇعا سياقتىلاردى باعۋعا دايىندالدى. "قازىر ساۋداگەر شاقىرىپ قارجى ەنگىزىپ جاتىرمىز، ەگەردە نىسان تيانىاقتاناتىن بولسا، جىلدىق ئونىم قۇنى 760 ميللىيون يۇانعا جەتەدى دەپ مەجەلەنۇدە"، ـ دەدى جياڭ پىڭفي.

دولانادان مول ئونىم باقتى تولتىردى

تاياۋدا كۇشار قالاسى ئۇش وستەڭ اۋىلى داربازاجار قىستاعىنىڭ تۇرعندارى دولانا تەرۋدە. 10 ـ اي كىرىسىمەن داربازاجار قىستاعى ەككەن دولانا جىينى ـ تەرىن مەزگىلىن قارسى الدى، تۇمشالامالى شامعا ۇقسايتىن دولانا بۇتاقتا سامسىپ، قىستاق تۇرعندارى اشىق اۋا رايىنان پايدالانىپ جەدەل ئۇزىپ جىناپ، ساتىپ، مول ئونىم قاربالاستىعىنا ئتۇستى. □ سۋرەتتى ۋ لى تۇسىرگەن

مەكەن ـ جايىمىز: ئۇرىمجى قالاسى حۇڭيۋان سولتۇستىك جولى 500 ـ ئنومىر، تاراتۋ ورتالىعى: 5593062، جارناما باسقارماسى: 8830000 پوچتا ئنومىرى: 830028، ايلىق باعاسى 19 يۇان، جىلدىق باعاسى 228 يۇان